

Vänsterpress om 2:a världskrigets slut

I Europa slutade kriget officiellt för 70 år sedan, den 8 och 9 maj 1945, medan det fortsatte ytterligare ett tag i Stilla Havet (Japan kapitulerade först den 15 augusti). Denna 70-årsdag har uppmärksammats i massmedia på många olika sätt. I den svenska dagspressen har det bl a förts en diskussion om Andra världskriget, där ett antal liberaler drivit en kampanj som bl a gått ut på att förringa Röda arméns roll i besegrandet av Nazityskland. Att det är politiska motiv (där konflikten mellan Ryssland och Ukraina spelet viktig roll) och inte nya fakta som föranlett detta försök att revidera historien är ingen djärv gissning. Historierevisionisterna har dock fått svar på tal, främst genom Åsa Linderborg i *Aftonbladet*. De två första artiklarna nedan anknyter till denna debatt.

På marxistarkivet finns ett stort antal texter om olika aspekter av Andra världskriget. Se: [Andra världskriget 1939-45](#).

För en grundlig analys av kriget, dess orsaker m m rekommenderas boken [Vad Andra världskriget egentligen handlade om](#) och artikeln [Individens roll i historien. Fallet Andra världskriget](#), båda av Ernest Mandel.

Martin Fahlgren 12/5 2015

Innehåll

Internationalen	1
<i>Segerdagen?</i>	<i>1</i>
Offensiv	5
<i>Sovjets Röda armé besegrade nazismen</i>	<i>5</i>
Proletären	11
<i>9 maj 1945 – en seger värd att hyllas</i>	<i>11</i>

Internationalen

Segerdagen?

Håkan Blomqvist

Internationalen 8/5 2015

”En befängd historiesyn kryddad med färsk Putin-propaganda”, ”Åsa Linderborgs ton hör hemma i Kreml”, ”Vänstern vill alliera sig med Kremles starke man”, ”Linderborg försvarar Stalin” ...

Under några vårvinterveckor rasade en grotesk tidningsdebatt om andra världskriget och betydelsen av segern över Hitlertyskland i kvällspressen. I dagarna är det 70 år sedan spillrorna av naziregimen kapitulerade, den 7 maj till västmakterna och den 9 maj till Röda Amen. Men vem och vad var det som segrade? Historikern Håkan Blomqvist reder ut frågan.

Aftonbladets kulturredaktör Åsa Linderborg hade reagerat mot att Rysslands Vladimir Putin inte inbjödits till minnesceremonin kring befrielsen av Auschwitz i januari, trots att det var sovjetiska trupper som sjuttio år tidigare intog dödslägrat. ”Tacka Röda armen för befrielsen”, skrev Linderborg och efterlyste en ”viss ödmjukhet” inför den sovjetiska insatsen i kampen mot fascismen. 27 miljoner sovjetmedborgare dödades i kriget mot Hitlertyskland som avgjordes på östfronten. Men nu skrivs historien om, påpekade Linderborg. Högerkrafter och nationalisterna framställer Nazityskland och Sovjet som lika goda kålsupare.

Och en rasande motreaktion lät inte vänta på sig.

På kultur- och ledarsidor bombarderades Linderborg med anklagelser om att gå Putins ärenden och återuppliva en stalinistisk historieförfalskning. Och hon svarade lika rasande: ”Det luktar Zyklon B om den nya historieskrivningen” (AB 12/2), och angrep, med support av Jan Guillou, den liberala oförmågan till historisk självkritik av det borgerliga stödet för Mussolini och Hitler, liksom för Münchenöverenskommelsen 1938, som öppnade väg för Hitlers krig österut.

En salig blandning av debattörer som Stefan Ingvarsson, Ulrika Kärnborg, Peter Fröberg Idling, Karin Olsson, Kristian Gerner och Peter Wolodarski pekade istället på Stalins pakt med Hitler 1939, överfallet på Polen och Finland, annekteringen av de baltiska staterna plus fyrtio år av sovjetstyrda förtryckarregimer bakom järnridån och menade Stalin inte var bättre än Hitler.

Men var den sovjetiska segern över Hitlertyskland något bra eller dåligt, var det likgiltigt vem som segrade, svara på frågan! envisades Linderborg utan respons. Och fruktade att svarslösheten hänger samman med oförmågan hos dagens liberala elit, likt mellankrigstiden förblindad av antikommunism och ryssofobi, att hålla rågången mot den europeiska nyfascismen. ”Hur den antifascistiska kampen under andra världskriget ska värderas är en ödesfråga för vår samtid”, menade Linderborg (AB 24/2).

Varpå Expressens kulturchef Karin Olsson pratade bredvid mun med formuleringen ”inställningen till Ryssland har blivit en definierande fråga i vår tid” (Expressen 19/3). Alltså, för eller mot Ryssland, nu och då, och oavsett vad.

Genom Putinregimens aggression mot Ukraina och försök att sola sin oligarki i glansen av 1940-talets kamp mot fascismen, ska alltså den sovjetiska segern över Nazityskland förpassas till historiens sophög, menar liberalerna. Kriget i öster var ju bara en drabbning mellan lika goda kålsupare och diktatorer av samma skrot och korn.

Så medan den svenska kronprinsessan Victoria, från en stat och samhällselit som länge indirekt bidrog till nazisternas massmord i öster, utan någon mediastorm intar VIP-plats vid Auschwitzceremonin, ska det ses som normalt att Rysslands företrädare saknas (oavsett skälet, frågan om inbjudan är omtvistad). Lika normalt som att dagens ukrainska parlament den 9 april i år stiftade lagar (nr 2538 och 2558) som inte bara gör det till ett brott att förneka ”den kriminella karaktären av den totalitära kommunistiska regimen i Ukraina från 1917 till 1991”. Utan även att förneka det legitima i 1900-talets ukrainska självständighetskamp, inklusive den som fördes av de fascistiska rörelserna OUN och UPA och som slaktade något hundratusen polacker och judar.

Ja, lika normalt som att SS-veteraner med myndigheternas stöd årligen paraderar i Riga och Vilnius till vanmäktiga protester från judiska spillror av Förintelsen. När Litauens allmänne åklagare 2007 inledde en utredning mot fyra för detta judiska partisaner, nu i 80-årsåldern, illustrerades vad den nuvarande historierevisionen kan innehålla. 95 procent av Litauens judar, över tvåhundra tusen, mördades av nazisterna och deras litauiska kollaboratörer under kriget. Men medan judar som flydde undan Förintelsen och anslöt sig till sovjetiska partisanförband eftersöks för krigsbrott över sextio år efteråt, har inte en enda litauisk krigsförbrytare straffats, protesterade Efraim Zuroff från Simon Wiesenthal centret i Israel (Haaretz 7/8 2008).

Att den historieskrivning som likställer nazismen och kommunismen, Hitlers tredje rike och Stalins Sovjet, öppnat vägar för nyfascistiska och extremnationalistiska historietolkningar av andra världskriget är ett faktum. Ett exempel utgörs av den våg av spansk historieskrivning i slutet av 1990-talet som återintroducerade en Francovänlig eller åtminstone urskuldande version av inbördeskriget 1936-39 (bland andra genom de populära publicisterna Pío Moa och Cesar Vidal).

Om kommunismen av olika schatteringar var att likställa med nazismen kunde Francos uppror placeras i ett mer förstående ljus. Det är enligt samma logik som mellankrigstida fascistiska och nationalistiska rörelser i Central- och Östeuropa, från Ukraina till Lettland, omvärderas. Deras kamp för oberoende mot den sovjetiska Röda Armén, ibland på Nazitysklands sida och ibland även mot tysk ockupation, har ökat deras historiska legitimitet. En omvärderande eftervärld redigerar då gärna bort deras historiska blodfläckar av antisemitism, pogromer och etniska rensningar, som var fallet med exempelvis ukrainska UPA eller litauiska aktionsfronten, LAF.

Samtidigt är historiska omvärderingar och nytolkningar ofrånkomliga. Med den gamla efterkrigsordningens undergång på 1990-talet, sovjetimperiets upplösning men också den efterkoloniala världens utveckling, tränger tidigare undertryckt eller negligerad historia fram med stor kraft. Och visar, med Åsa Linderborgs ord (AB 23/2), att andra världskriget ”inte var någon Sagan om ringen”, där något enkelt gott stod mot något enkelt ont. Tvärtom var historiens dittills mest omfattande och förödande krig extremt komplext.

Den ”demokratins kamp mot fascismen” som trumpetades från London och Washington handlade inte bara om att slå tillbaka Hitlers Tyskland, Mussolinis Italien eller Hirohitos Japan utan om att försvara och omfördela koloniala rikedomar och världsmakt. Slakten på kolonialbefolkningar när de segrande ”demokratierna” skulle återupprätta sina välden under de sista krigs- och första efterkrigsåren – i Algeriet, Mellersta Östern, Indien, Malaya, Indokina och Indonesien – tillhörde länge en i väst dold och undanträngd historia. Idag strömmar historierna fram, om offren för britternas förödande bombardemang av Surabaya, holländska dödspatrullers mord på tusentals civila indonesier, massvälten med en miljon döda i Indokina, de trettio tusen dödade algerierna i franska Sétifmassakern 1945... för att bara nämna ett par droppar i havet av våld när kolonialvälden skulle återupprättas.

Det samma gäller kriget mot fascismen i öster, med Stalins massmord i polska Katyn, som så länge skyllades på nazisterna, massvåldtakterna mot tyska kvinnor på Röda Arméns väg mot Berlin, fördrivningen av tolv miljoner tyskar som i generationer levte i östra Europa, det polska dödslägrat Lamsdorf där tusentals tyska krigsfångar, inklusive åtta hundra barn, mördades efter 1945 eller Strahovstadion i Prag där tusentals fördrivna tyska civila mejades ner, den brittiska tvångsevakueringen från österrikiska Kärnten av hundratusentals kroatiska ustasja-soldater, serbiska tjetniks och ryska kosacker till Titos styrkor som massakrerade dem i tusental, efter krigsslutet...

Ur efterkrigsordningens rasmassor letar sig de förbjudna eller förträngda berättelserna fram. Betyder det att världskriget i grunden måste omvärderas, att Sovjet inte slogs mot fascismen och USA inte för demokratin?

”Andra världskriget var en militärpolitisk, geostrategisk och ekonomisk-politisk uppgörelse mellan stater”, skriver historikern Kristian Gerner i polemik mot vad han ser som den alltför ”grovhuggna ideologiska polemik som karaktäriserat debatten”(Expressen 10/4). Bortsett från Gerners egen ideologiska polemik i den gångna debatten är det kloka, om än otillräckliga ord.

Sedan Stalins ”socialism i ett enda land”, segrat i den bolsjevikiska partistriden var den världskommunistiska rörelsen från 1930-talet helt underordnad det sovjetiska statsintresset. Partierna följde slaviskt omkastningarna i den sovjetiska säkerhetspolitiken. Fram till Hitlers maktövertagande gällde den så kallade ”tredje periodens” ultravänsterism där socialdemokrati och nazism klumpades ihop under samma hatt och den parlamentariska demokratin inte var värd ett vittne. Efter 1934, med Sovjets inträde i Nationernas Förbund och strävan efter ”kollektiv säkerhet” med västmakterna, gällde hastigt ”demokratin framförallt” med kommunistpartier som skulle försvara nationalistiska tongångar, militära rustningar och folkfronter som förenade både socialdemokrater och borgerliga mot fascismen. För att än mer plötsligt, i juni 1939, förvirrat tvingas försvara Hitler-Stalinpakten och ta avstånd från den borgerliga demokratin – varpå ny klackvändning fordrades när Tyskland angrep Sovjetunionen sommaren 1941 och Moskvas fann förbund med de västallierade...

Det var inte av ideologiska skäl, av en demokratisk eller socialistisk antifascism, som Stalin gick i krig mot Nazityskland, utan av en påtvingad realitet för att försvara Sovjetstaten, den arbetarstat som uppstått ur 1917, men övertagits av en maktfullkomlig partidiktatur. Antifascismen kopplades på och av utifrån säkerhetspolitiskt behov.

På samma sätt var det ingalunda av demokratisk antifascistisk övertygelse fransk, brittisk och senare amerikansk borgerlighet gick ut i världskriget. Den spanska republiken hade krossats av fascismen medan de så kallade demokratierna förbjudit såväl frivilliga som militärhjälp. Den franska antifascistiska folkfronten hade redan besegrats av fransk borgerlighet och arbetarstrejkerna kuvats av militär när kriget mot Tyskland bröt ut. Den brittiska borgerligheten sympatiserade in i det längsta med Mussolinis fascister mot italiensk och europeisk vänster. Det borgerliga Europa, från Stockholm till Madrid, från London till Berlin, Rom och Bukarest utgjorde ingen antifascistisk kraft på 1930-talets långa väg mot världskriget. Det var när statsintresset sattes på spel – inklusive de ekonomiska intressena – som olika borgerliga regimer tog ställning, eller vände kappan efter vindarna.

Betyder det att fascism och antifascism saknade betydelse i världskriget? Naturligtvis inte. Världskriget rymde, som den belgiske marxisten Ernest Mandel uttryckte det, många krig; imperialistisk rivalitet om råvaror och strategiska positioner, nationella och koloniala frigörelseförsök, revolutioner och kontrarevolutioner, aggression och försvar, förintelse och överlevnadskamp. Kampen mot fascismen utgjorde ett av dessa krig, förankrat i arbetarrörelser och breda befolkningsmassor i både öst och väst.

De stora allianserna; Sovjetunionen och västmakterna på ena sidan, axelmakterna och Japan på den andra, innehöll världar av motstridiga och med tvång förenade intressen. Den japanska imperialismen som i allians med det rasistiska Nazityskland folkmördade sig fram i Manchuriet och Korea, manade kolonialfolken i Sydostasien till uppror mot de ”vita herrefolken” – och bidrog därmed paradoxalt till utbrottet av den befrielsekamp mot briter och holländare som vidtog efter 1945. Kommunistpartier på många håll, som i Indien och Latinamerika, avstod i namn av den förenade antifascismen från att bekämpa västimperialismen varför borgerliga nationalister, som indiska kongresspartiet eller argentinska peronismen, istället vann befolkningarnas stöd. Med samma motiv avstod kommunisterna vid krigsslutet i Grekland, Italien och Frankrike från att kämpa om makten – men det var den sovjetiska säkerhetspolitiken, alliansen med västmakterna, som krävde det. Att socialister och kommunister som bekämpat fascismen ingick i den franska regering som krossade det algeriska upproret 1945, säger något om relationen mellan statsintresse och antifascism.

Att historien skrivs om är ofrånkomligt. Att den klär av diktatorernas och imperialisternas motiv nödvändigt, liksom att den släpper fram de undertryckta berättelserna, de osynliggjorda offren och följderna, även på de förlorande sidorna. Men inte för att vända historien upp och ned och ta fascismen till nåder, utan för att fördjupa vår förståelse av den moderna världens mest ödeläggande katastrof och djupaste barbari – och förhindra en upprepning. Att den ryska rövarkapitalismen genom Vladimir Putin ska sola sig i glansen av sovjetfolkets kamp mot fascismen är vedervärdigt, men inte värre än den europeiska borgerlighetens brist på respekt för de miljoner sovjetmedborgare, kommunister och andra som offrade allt för den segern.

Var den segern bra eller dålig?

Den betydde inte frihet – för Östeuropas folk som efter hand underkastades stalinismens förtryck, för den koloniala världens befolkningar som påtvingades blodiga frigörelsekrig mot imperialistmakterna, för alla dem som hoppades att fascismens slut skulle följas demokratiska och solidariska samhällen utan nöd och despoti.

Men den var nödvändig. För mänsklighetens överlevnad och själva möjligheten att gå vidare från Auschwitz’, Gulags och Hiroshimas århundrade.

Inför den segerdagen och alla dem som gav sina liv mot fascismen behöver vi inte ett uns av den gångna tidningspolemikens demagogi.

Bara just lite ödmjukhet.

Offensiv

Sovjets Röda armé besegrade nazismen

Christer Bergström

Offensiv 8/5 2015

Sovjetiska fanan över riksdagshuset i Berlin den 2 maj 1945.

Den 8 maj är det 70 år sedan det nazistiska Tyskland kapitulera­de i andra världskriget. Christer Bergström, internationellt känd som en av de stora experterna på andra världskriget och författare till 25 böcker på temat, reder här ut begreppen om vilka som besegrade nazisterna och hur historien har manipulerats av politiska skäl.¹

Den 8 maj 1945 kapitulera­de Nazityskland, vilket satte punkt för andra världskriget. I Sovjetunionen gjordes den första fredsdagen 9 maj till en helgdag. Det gäller fortfarande i de gamla sovjetiska delrepublikerna såsom Ryssland, Vitryssland och Ukraina, liksom i till exempel Polen. I Västeuropa firar man istället EU-dagen, utan någon som helst koppling till segern över Nazityskland, och i USA avskaffades år 1975 den enda helgdagen med koppling till andra världskriget, ”VJ-dagen”, då segern över Japan den 2 september 1945 firades. Tydligare än så kan det inte illustreras att det framför allt var Sovjetunionen som besegrade det nazistiska monstret.

Det finns knappast något fotografi som har blivit mer känt än Jevgenij Chal­deis bild på en georgisk soldat i Röda armén som planterar den röda fanan på taket till riksdagshuset i Berlin efter stridernas slut den 2 maj 1945. Det är också svårt att tänka sig en bild som bättre symboliserar segern över nazismen under andra världskriget.

För seriösa experter på andra världskriget är det fullkomligt okontroversiellt att det huvudsakligen var Sovjetunionen som besegrade Nazityskland under andra världskriget. Men nu i vår, när 70-årsjubileet av Hitlers nederlag krockar med konflikten mellan Ryssland och

¹ Christer Bergström senaste bok är *Ardennerna 1944-1945: Hitlers vinteroffensiv* (2013). För mer info om författarens böcker om Andra världskriget, se hemsidan <http://www.bergstrombooks.se/author.htm>.

västvärlden över Ukraina, har det blossat upp en ”debatt” om vem som egentligen bidrog mest till att nazismen krossades år 1945. Plötsligt har det i borgerliga kretsar blivit väldigt känsligt att erkänna Sovjetunionen som det land som var det viktigaste i kampen mot Hitler.

Som så ofta går det alldeles galet när historia används för politiska syften. De som hävdar att Röda armén inte var någon befriare, eftersom dess framryckning ledde till att Östeuropa hamnade under stalinistiskt förtryck, glömmer att om man räknar så fanns det inget land som var ”befriare” år 1945. Storbritannien och Frankrike fortsatte att utöva sitt förtryck i kolonierna. Holländarna återvände till ”sitt” Indonesien, där de med våld slog ned frihetsrörelsen. Britterna gjorde samma sak i Aden (Jemen) och Malaysia, fransmännen i Vietnam, Algeriet och Madagaskar. USA backade upp diktaturena i Spanien (Franco) och Turkiet.

Vem som helst inser att man inte kan räkna så när Europa befriades från nazismen. Oavsett att stalinism, kapitalism och kolonialism återupprättades, måste man beskriva besegradet av det nazistiska herraväldet som en befrielse. Man kan börja med att fråga de fångar i Auschwitz och många andra koncentrationsläger som intogs av Röda armén huruvida de kände sig befriade eller inte. Ändå är det befogat att säga att Sovjetunionen svek sin befrielseuppgift – fast utifrån ett helt annat perspektiv än vad borgerliga kommentatorer ser det.

Det hopp som Röda arméns befrielse väckte om en socialistisk framtid sveks. Arbetarklassens kamp och självorganisering kvävdes. Kapitalismen avskaffades visserligen i merparten av den halva av Europa som kontrollerades av Sovjetunionen efter kriget, men inte på grundval av socialistisk demokrati och arbetarstyre. Regimerna i ”Öst” blev en blåkopia av den stalinistiska diktaturen i Sovjetunionen. Dessutom sökte kommunistpartierna i västra Europa och på andra håll i världen allianser och bildade koalitionsregeringar med borgarna, vilket starkt bidrog till att släcka förhoppningarna om att krigets slut skulle följas av kapitalismens avskaffande.

Låt oss nu ta oss an det antisovjetiska, borgerliga historiebruket gällande andra världskriget. Där kommer de vidriga övergrepp mot den tyska civilbefolkningen som sovjetiska soldater gjorde sig skyldiga till alltid på tal – givetvis med rätta. Hundratusentals tyska kvinnor våldtogs av brutaliserade och krigsskadade soldater i Röda armén. Många av de sistnämnda var tidigare koncentrationslägerfångar som hade gått med i Röda armén efter att de hade blivit befriade. Givetvis kände sig dessa tyska kvinnor knappast ”befriade”.

De vidriga övergrepp som Röda armén gjorde sig skyldig till var en återspeglning av den stalinistiska urartning som ägt rum i Sovjetunionen efter att den socialistiska oktoberrevolutionen år 1917 inte följts av segerrika socialistiska revolutioner i Europa och på andra håll i världen. Revolutionens isolering till ett land sargat av krig, inbördeskrig och imperialismens svältblockad gjorde det möjligt för den framväxande byråkratin att krossa alla inslag av socialistisk demokrati – sovjeterna, fackföreningarna och till sist även Bolsjevikpartiet – i blod. Endast revolutionens sociala landvinningar kvarstod – avskaffandet av kapital- och godsägarväldet och den förstatligande, planerade ekonomin.

Till följd av de sociala framsteg som den planerade ekonomin möjliggjort genomsyrades Röda armén, stalinismen till trots, av en vilja att försvara oktoberrevolutionen och antifascism. Stridsmoralen var hög, men inte genomsyrad av den revolutionära anda och socialistiska internationalism som var den grundval som den byggdes upp på av Trotskij direkt efter revolutionen. Det var inte samma Röda armé som drygt 20 år tidigare räddade revolutionen.

Borgerliga kommentatorer manipulerar och ger en ensidig bild av vad som skedde för att dölja de övergrepp som de allierade gjorde sig skyldiga till i västra Tyskland av politiska skäl. Den tyska historikern Miriam Gebhardt utkom i år med en bok som ger faktiska data och

statistik över de fruktansvärda våldtäkterna på tyska kvinnor i krigsslutet och strax efteråt. Miriam Gebhardt visar att 860 000 tyska kvinnor utsattes för våldtäkt av utländska soldater under åren 1945-46.

Det mest dramatiska med Gebhardts bok är att hon kan avslöja en i historieskrivningen hittills väl dold sanning att av dessa 860 000 våldtäktsoffer blev 295 000, alltså drygt var tredje, utsatt för våldtäkt av västallierade soldater. Andelen våldtäktsmän bland västallierade soldater var i verkligheten högre än bland de sovjetiska soldaterna. Dessa fakta har blivit väl undangoemda i kalla krigets historieskrivning här i väst. Även ett stort antal tyska män blev våldtagna av segrarnas soldater.

Förtigandet och vägran att erkänna lidandet hos de 295 000 tyska kvinnor och tusentals män som våldtogs av västallierade soldater avslöjar en enorm cynism i borgerligt historiebruk. Att dessa våldtäkter dessutom ibland används för att försöka reducera betydelsen av befrielsen från nazismen gör inte saken bättre.

Man räknar med att Nazityskland direkt bar ansvaret för 35 miljoner människors död under andra världskriget. Enbart i Sovjetunionen dödades omkring 20 miljoner civilpersoner genom den tyska invasionen.

Det påpekas gärna från borgerligt håll att Sovjetunionen inte gick i krig för att befria Europa från nazismen. Detta stämmer. Sedan den sovjetiske diktatorn Josef Stalin krossat vänster- och högeroppositionen inom kommunistpartiet tvekade han inte att ingå i en fredspakt med Hitler. Så skedde i augusti 1939, och det gjorde det möjligt för Tyskland att gå till anfall i väst utan att behöva oro sig för ett tvåfrontskrig.

Den i grunden antikommunistiske Stalin utgick inte från någon socialistisk målsättning, utan allt hans handlande styrdes utifrån en strävan att sitta kvar vid makten. Det var därför han lät avrätta hundratusentals medlemmar i kommunistpartiet och det var därför han lät mörda Trotskij. Det var också därför han år 1935 försökte alliera sig med de stora kolonialmakterna Frankrike och Storbritannien – vilket inbegrep ett aktivt krossande av den spanska revolutionen år 1937. När Frankrike och Storbritannien avvisade Stalins inviter var det helt logiskt att han vände sig till Hitler.

Det påpekas också från borgerligt håll att Sovjetunionen samarbetade med Hitler om att dela på Polen. Denna historia är dock lite mer komplicerad än vad förenklade borgerliga ideologer vill göra den till.

I september 1939 gick Röda armén in och tog de delar av Vitryssland och Ukraina som Polen lagt beslag på genom en invasion på 1920-talet. I dessa områden var det många, inte minst judar, som såg Röda armén som befriare undan polskt nationellt och antisemitiskt förtryck. En judisk invånare i den polsk/vitryska staden Grodno skrev till exempel i ett brev till sin son efter den sovjetiska inmarschen:

”Vi är alla vid liv, tack gode Gud, och det var Röda armén som räddade oss från de polska banditerna. Om Röda armén hade kommit en enda dag senare skulle inte en enda jude ha varit kvar i livet i staden.”

Dessutom hade Polen på 1920-talet erövrat Litauens huvudstad Vilnius, och denna intogs nu av Sovjetunionen och återbördades till Litauen. Att Stalin några månader senare lät erövra de baltiska staterna gör inte den polsk-ukrainska och polsk-vitryska konflikten över dessa områden enklare. Att han dessutom lät deportera hundratusentals polacker till fångläger i Sovjetunionen lade grunden för en hätsk antikommunism i Polen.

Men de som framhåller att Sovjetunionen inte gick i krig för att befria Europa från nazismen bör betänka att detsamma gäller USA. Det var Hitler som förklarade krig mot USA i december 1941.

Stalins principiösa hållning fortsatte att dominera Sovjetunionens politik. När landet invaderades av Tyskland och Stalin blev allierad med västmakterna lät han upplösa den kommunistiska internationalen såsom en vänskaplig gest mot de kapitalistiska staterna.

Man måste skilja på Stalin och det sovjetiska samhället. Det fanns en kluvenhet mellan missnöje med politiskt förtryck och stora sociala framsteg. Vid den här tiden – tidigt 1940-tal – upplevde landets invånare fortfarande de enorma sociala vinster som oktoberrevolutionen 20 år tidigare hade inneburit. Det fanns ännu en glödande pionjäranda i Sovjetunionen och människor var beredda att försvara de socialistiska landvinningarna till sista blodsdroppen, även om de ofta själva var drabbade av Stalins politiska förföljelse.

Det var just denna ideologiskt och socialt grundade vilja till motstånd mot de nazistiska invasionstrupperna som gjorde att Sovjetunionen inte bara kunde överleva den första, förödande tyska anfallsstöten år 1941, utan så småningom även besegra den nazistiska besten.

I sin skräck för den nya revolution som Trotskij uppmanade sovjetmedborgarna till hade Stalin år 1937 slagit till mot Röda armén – Trotskijs skapelse. Flertalet utbildade befälhavare utrensades och avrättades, bland dem högsta befälhavaren Michail Tuchatjevskij, en av 1900-talets största militära tänkare.

Detta resulterade i katastrofala sovjetiska bakslag när den extremt professionella tyska armén invaderade i juni 1941. Bristen på kompetenta befäl hade redan märkts under finska vinterkriget 1939-1940, men den här gången tillfogades Sovjetunionen så hårda slag att vilket annat land som helst förmodligen skulle ha dukat under. I juni 1941 hade Röda armén 5,5 miljoner man. Fram till årsskiftet stupade eller sårades 4,3 miljoner.

Med dagens språkbruk låter det som en klyscha, men man kan inte förklara det på något annat vis än att det var den bolsjevikiska andan som fick sovjetmedborgarna att vägra ge upp. En tysk rapport från år 1941 löd:

”Vad har hänt med ryssen från 1914-1917, som sprang iväg eller kom emot oss med händerna i vädret så snart vår eldgivning nådde sin höjdpunkt? Nu stannar han kvar i sin bunker och tvingar oss att bränna ut honom, han föredrar att stekas ihjäl i sin stridsvagn, och hans flygare fortsätter att beskjuta oss även sedan deras eget flygplan börjat brinna. Vad har hänt med ryssen? Ideologin har förändrat honom!”

Den sovjetiska motståndsviljan förstärktes av berättelser från människor som tagit sig ifrån de områden som hade hamnat under tysk ockupation. Den tyska invasionen av Sovjetunionen var inte ett vanligt fälttåg, utan ett nazistiskt utrotningskrig.

De tyska soldaterna fick höra att de deltog i ett korståg mot ”undermänniskor” som leddes av ”grymma kommunistiska kommissarier”, styrda av ”judarna”, som ”hade förberett sig för att invadera Tyskland”. På grund av denna propaganda skedde mängder av övergrepp där tyskarna ryckte fram genom sovjetiska områden. Redan från den första dagen mördade man sovjetiska krigsfångar och civila utan att några tyska myndigheter ingrep för att stoppa övergreppen. Den 30 juni 1941 skrev generallöjtnant Joachim Lemelsen, chefen för 47:e tyska pansarkåren: ”Vägarna kantas av oräkneliga döda [sovjetiska] soldater som uppenbart har dödats genom skott från nära håll genom huvudet, utan sina vapen, och med armarna höjda.”

I december 1941 lyckades Röda armén driva tillbaka tyskarna framför Moskvas portar. Men det var bara början på en fyra år lång, segdragen kamp mellan Nazityskland och Sovjetunionen där man på båda sidor slogs med ideologiska förtecken.

Det som till slut blev avgörande var den sovjetiska planekonomin, som gjorde det möjligt att snabbt omlokalisera stora delar av industrin från de västra delarna av Sovjetunionen – som snart hamnade under tysk ockupation – och till områden längre österut. Redan efter ett års krig överträffade Sovjetunionen tyskarna i fråga om krigsproduktion – vilket är anmärkningsvärt med tanke på att Tyskland förfogade över större delen av Europas industri- och råvaruresurser medan några av Sovjetunionens ekonomiskt viktigaste områden hade hamnat under tysk ockupation.

Det talas ofta om betydelsen av brittiska och amerikanska leveranser till Sovjetunionen. Självklart spelade dessa en viktig roll, men de har ofta överdrivits av politiska skäl. I fråga om flygplan och stridsvagnar motsvarade de västliga leveranserna bara en bråkdel av den sovjetiska produktionen. Dessutom var de flygplan och stridsvagnar som de västallierade levererade av mycket sämre kvalitet än de sovjetiska konstruktionerna.

Däremot hade de västliga leveranserna mycket stor betydelse för det sovjetiska transportväsendet. Flertalet tåg i tjänst i Sovjetunionen under kriget kom från väst, liksom två tredjedelar av lastbilarna. Leveranser av aluminium, telefontråd, konserverade livsmedel och klädesplagg spelade också en viktig roll.

Men då får man inte glömma att de västallierade hade möjlighet att avvara detta materiel eftersom Röda armén stod för i huvudsak hela kriget mot Tyskland åren 1941-1942. Under denna tid begränsades de västallierades krigföring till det ganska småskaliga ökenkriget i Nordafrika samt fortfarande ganska måttliga bombanfall. Jämförelsevis kostade alla strider i Nordafrika mellan åren 1941 och maj 1943 tyskarna 12 808 stupade, medan det under samma tid stupade över 900 000 man på östfronten, alltså 70 gånger fler.

Det var först när de västallierade landsteg i Normandie i Frankrike den 6 juni 1944 som de utmanade tyskarna på allvar. Att de över huvud taget lyckades genomföra denna landstigning berodde på att Röda armén vid det laget totalt hade slitit ned den tyska krigsmakten. 63 procent av Tysklands soldater, 75 procent av stridsvagnarna och 45 procent av flygplanen befann sig då på östfronten. Om det inte hade varit för att Röda armén bundit upp dessa, skulle de västallierade aldrig ha kunnat genomföra sin berömda invasion. Allt talar för att Sovjetunionen skulle ha lyckats besegra Nazityskland i kriget även utan den västallierade landstigningen i Normandie – det skulle bara ha tagit längre tid.

De västallierade körde genast fast i Normandie så snart de hade upprättat ett brohuvud. I det läget gick Röda armén till storoffensiv på östfronten i slutet av juni 1944. På några månader förlorade tyskarna 900 000 man på östfronten i Tysklands största militära nederlag genom historien. Detta gav de västallierade en möjlighet att bryta igenom i Normandie i slutet av augusti 1944.

Röda armén skulle komma till de västallierades undsättning en gång till under kriget. I december 1944 slog Hitler till mot amerikanerna i Ardennerna på västfronten. Den gängse historieskrivningen har försökt dölja omfattningen av det amerikanska bakslaget, men faktum är att den allierade överbefälhavaren Eisenhower skickade sin stabschef till Washington med budskapet att om inte nya förstärkningar sattes in hastigt skulle kriget kunna komma att förloras.

Den amerikanske generalen Patton, som var insatt i Ardennerna, skrev så sent som den 4 januari 1945 i sin dagbok: ”Vi kan fortfarande komma att förlora kriget.”

I det läget vände sig den brittiske premiärministern Winston Churchill till Stalin och vädjade om understöd. Stalin gick med på att tidigarelägga sin planerade vinteroffensiv. Den 12 januari 1945 gick Röda armén till attack. Trots att de stod mot lika starka tyska truppstyrkor som de som tillfogat amerikanerna ett katastrofalt bakslag i väst, slog de de tyska

ställningarna i spillror. I panik beordrade Hitler huvuddelen av sina styrkor i Ardennerna och nästan allt tyskt flyg i väst till östfronten. Det innebar dödsstöten för hans Ardenneroffensiv.

En genomgång av andra världskrigets historia visar att Sovjetunionen utan tvekan var den viktigaste faktorn till Hitlers nederlag. Sovjetunionen spelade en mångdubbelt större roll än alla andra Tysklands motståndare tillsammans. Röda armén orsakade 80 procent av alla tyska förluster i soldater under hela andra världskriget. Även sedan de västallierade landstigit i både Italien och Frankrike tillfogades tyskarna de största förlusterna på östfronten. Även under juli månad 1944, när de allierade stred i Normandie, svarade östfronten för 75 procent av den tyska krigsmaktens förluster.

Samtidigt var de sovjetiska förlusterna ojämförligt högre än i både de tyska och de västallierade arméerna. Röda armén förlorade skrämmande 10 miljoner i stupade – vilket kan jämföras med drygt 400 000 vardera i den brittiska respektive den amerikanska armén. En anledning är förstås att Sovjetunionen stod mot i snitt omkring 70 procent av den tyska krigsmakten, men Röda armén tog ändå 90 procent av de sammanlagda allierade förlusterna.

Viktigare anledningar var dels sämre sovjetiska befäl i början av kriget och framför allt en avsevärt högre stridsmotivering på den sovjetiska sidan. Tyska rapporter från kriget visar entydigt att de sovjetiska soldaterna var oerhört mycket mer offervilliga i strid än västallierade soldater, som inte utan fog betraktades som överdrivet försiktiga. Det var just denna starka motivation hos Röda arméns soldater som förklarar dess väldiga framgångar gentemot Hitlers krigsmaskin.

Även denna starka motivation hos de sovjetiska soldaterna har man försökt dölja i efterkrigstidens historieskrivning i väst. Förekomsten av ”spärrförband” som avrättade soldater som vägrade att anfälla har överdrivits enormt. Den tyske historikern Jochen Hellbecks bok Stalingradprotokollen, som kom ut på svenska år 2013, ger en mycket bra bild av den verkliga stridsmoralen i Röda armén under andra världskriget.

Tragiskt nog styrdes detta ännu livskraftiga och glödande antifascistiska Sovjetunionen av en principlös diktator vid namn Josef Stalin. Omedelbart efter andra världskriget dominerade socialistiska stämningar i hela Europa. Kommunisterna hade den faktiska makten över samhället i Frankrike och Italien, och det socialt ganska radikala Labourpartiet vann valet i Storbritannien våren 1945.

Men av rädsla för spridningseffekter till Sovjetunionen hade Stalin motsatt sig verkliga revolutioner i 20 års tid. Åren närmast efter andra världskriget använde han sitt inflytande över kommunistpartierna i världen till att beordra en återgång till ett borgerligt styre med bevarad kapitalism – i ett läge där Europas arbetare var närmare en socialistisk seger än kanske någonsin. De östeuropeiska länder som Stalin ansåg sig behöva som en ”buffert” ställdes under tvångsstyre där det helt enkelt var mest praktiskt att de fick samma totalitära stalinistiska styre som i Sovjetunionen.

Man kan förvisso säga att Sovjetunionen svek sin uppgift att befria Europa och världen i samband med andra världskriget, men inte på det sätt som borgerliga kommentatorer hävdar.

Proletären

9 maj 1945 – en seger värd att hyllas

Ledare

Proletären 6/5 2015

Segern över fascismen den 9 maj 1945 går inte att överskatta. Det var en seger för demokratin mot reaktionen. Den historierevisionistiska kampanjen för att anpassa historieskrivningen till dagens härskare vill framställa segern 1945 som den upplysta och liberala borgerlighetens seger mot totalitära ideologier. Det är en historieskrivning som gör det omöjligt att begripa 1900-talets historia.

1900-talet präglades av den första kraftmätningen i världsomfattning mellan arbete och kapital, mellan socialism och kapitalism. Arbetarrörelserna i kapitalismens kärnländer och den koloniala befrielsen i tredje världen är två sidor av samma mynt. Det handlar om de utsugna och förtrycktas kamp mot kapitalets herravälde.

Tiden mellan 1917 och 1991, som dominerades av denna kraftmätning, brukar därför kallas det korta århundradet. Segern 1945 innebar att styrkeförhållandet mellan arbete och kapital försköts till den förras fördel.

I krisens 1930-tal stärktes reaktionens krafter. 1939 styrdes Tyskland, Italien, Spanien och så gott som hela östra Europa av reaktionära och mer eller mindre fascistiska regimer. Även i de demokratiska staterna hoppades överklassen på att fascisterna skulle lösa problemen med hotet från socialismen och arbetarrörelsen.

Resultatet blev det omvända. Demokratin segrade över reaktionen. Efter 1945 satt kommunisterna i ledande ställning i samtliga regeringar från floden Elbe i Tyskland till det Östkinesiska havet. Endast i Spanien, Portugal och under två perioder i Grekland kunde fascisterna hålla sig kvar i regeringsställning, med uppbackning av framförallt USA och Storbritannien.

1939 stod den europeiska kolonialismen ännu stark. Så gott som hela Afrika och Asien levde under Europas stövelklack. Årtiondena efter världskriget femdubblades antalet erkända,

självständiga stater i Asien och i Afrika, där det 1939 funnits ett självständigt land, fanns nu 50.

Fascismens nederlag och den koloniala befrielsen innebar även ett uppvaknande, möjligen tillfälligt, ur den fanatiska självgodhet som är det europeiska arvet från århundraden av kolonialism. Världsdominansen fick sin ideologiska skepnad under 1700-talet samtidigt med de upplysningsidéer vi européer är så stolta över. Kolonialismen har gemensamt blodomlopp med de liberala idéer som dominerar Europas ideologi och självbild.

Därmed inte sagt att allt i detta idéarv är av ondo, men européers ovilja att se hur kolonialismens dominans och rasism ligger strax under ytan, gör oss blinda för att fascismens tradition är en del av huvudfåran i Europa, inte ett obegripligt ont som dyker upp ibland. Liberalismens falska självgodhet och förakt för det icke-europeiska utgör en bördig jordmån för fascismen.

Det är ingen slump att etablerade historiker allt oftare beskriver kolonialismen i ljusa färger samtidigt som nationalistiska borgerliga partier vinner framgångar och vänsterliberaler överger antiimperialismen.

Utöver socialismens och antikolonialismens framgångar gjorde segern 1945 även det möjligt för de socialliberala reformprojekten i kapitalismens kärnländer.

1939 innehade socialdemokraterna regeringsmakten endast i en handfull länder i Europa. Åren runt krigsslutet intog socialdemokratiska partier regeringsmakten i de flesta europeiska länder. I samtliga länder genomfördes reformprogram för social och ekonomisk rättvisa, för bostäder, pensioner, sociala skyddsnet och en kraftfull omfördelning mellan arbete och kapital till arbetets fördel.

I Sverige var det Socialdemokraterna som kom att genomföra det socialliberala reformprojektet. Att Stefan Löfven väljer att bojkotta segerfesten i Moskva den 9 maj är både ohistoriskt och fejt. Utan 9 maj 1945 skulle de socialdemokratiska framgångar som Löfven gärna och ofta talar om varit omöjliga.

Den första förutsättningen var att den reformistiska arbetarrörelsen och kapitalismen gick i takt, under en kort period på några årtionden efter andra världskriget.

De två världskrigen hade tillfälligt löst den kris som kapitalismen befann sig i under första hälften av 1900-talet, en kris som på många sätt påminner om vår egen tid.

Genom världskrigens massiva förstörelse hade balans skapats i systemet, så destruktiv är nämligen kapitalismen att slakt på människor och produktionsmedel är positivt för balansen i ekonomin.

Kapitalismens enorma expansionsmöjligheter efter kriget och arbetarklassens krav på ökade livsmöjligheter gick därför hand i hand fram till runt 1970, när kapitalismen började växa ur efterkrigskapitalismens kompromisser.

Den andra förutsättningen var politisk. En stark arbetarklass, ett hotande socialistiskt alternativ och en kolonial befrielsekamp på frammarsch och samtidigt en försvagad borgarklass som i stora delar av Europa hade satsat på det fascistiska kortet i hopp om att lösa både de ekonomiska problemen och den hotande arbetarrörelsen.

Den tredje förutsättningen var krigskapitalismen. Under andra världskrigets krigskapitalism hade en mer begränsad och planerad kapitalism införts för att möta krigets behov. Dessa regleringar och inslag av planmässighet hade inget med socialism att göra, men det utgjorde en förutsättning för genomförandet av efterkrigstidens reformer.

Ingen av dessa förutsättningar gäller 2015. Den nuvarande kapitalistiska krisen är djup och långvarig. Efterkrigskompromissen är sedan över 20 år uppsagd av arbetsköparna. Och sedan

1980-talet och framåt har kapitalismen befriat sig från alla de regleringar och hinder som fanns.

Segern 9 maj 1945 gav under några årtionden förutsättningar att bygga en bättre värld i kamp mot kapitalismens dominans över arbetskraft, naturresurser och hela länder. Segerns frukter är sedan länge hotade eller rent av ruttna och slängda på historiens soptipp.

Men lärdomarna finns kvar, en bättre värld byggd på socialism och demokrati kan endast vinnas i kamp mot kapitalismen och genom solidaritet mellan alla som förtrycks och förtrampas av storföretag och stormakter.